

Magyarságyűjteményeink megőrzése*

Miska János

A kanadai magyarsággal foglalkozó okiratok visszanyúlnak a múlt század közepéig, amikor az első magyar bevándorló partot ért Kanada földjén. Ezen dokumentumok magukba foglalják a bevándorlással kapcsolatos hivatalos aktákat, a magyar társadalmi, kulturális, felekezeti forrásanyagokat, a nyomtatásban megjelent kutatók és írók műveit, a kéziratban levő munkáktól a helyi szervezeti és egyéni levéltárak anyagáig. Ezek felkutatása és megőrzése első rendű feladataink közé tartozik.

Magyarságyűjteményeink osztályozása

Hungarika gyűjteményeink három alapvető csoportra oszthatók: 1) nyomtatott művek, 2) levéltári adatok, 3) és egyéb típusú adatok anyagára.

1. Az első csoportba a nyomtatásban megjelent műveket, monográfiákat, ismeretterjesztő műveket, szépirodalmi könyveket, s bármely más, a humán tárgyakkal foglalkozó, magyar vonatkozású, vagy itteni magyar szerző tollából származó kiadványokat sorolják.

2. A második kategóriába tartoznak a kanadai magyar társadalmi, felekezeti, kulturális és más szervezetekkel foglalkozó dokumentumok, alapszabályzatok, jegyzőkönyvek, évi beszámolók, jelentések, pénzügyi adatok, levelezés, tagsági bejegyzések. Ide sorolhatók még az egyének által megőrzött iratok, kéziratban lévő irodalmi alkotások, naplók, levelezések, hivatalos okiratok s más, nyomtatásban meg nem jelent írományok.

3. A harmadik csoportban az itt élő magyarok egyéni és közösségi eredményeit regisztráló dokumentumok és tárgyak: kitüntetések, oklevelek, citátumok találhatóak. A préri vidéken él több magyar származású farmer, akik országos és nemzetközi díjakat nyertek növénynevelésben, állattenyésztésben. (Albertában és Saskatchewanban él két magyar „Wheat Baron”.) Számos honfitársunk magas állami és tudományos kitüntetésben részesült (Royal Society of Canada, Order of Canada, Erzsébet angol királynő koronázási emlékérmé).

* Angol eredetije elhangzott a Torontói Egyetem magyarságkutató konferenciáján, 1989. május 11-én.

Hungarikumaink megőrzése és tudatosítása

A fenti hungarika anyag feltárása, összegyűjtése és közkinccsá tétele még ránk váró feladat. A nyomtatásban megjelent munkák már viszonylag jól megalapozott rendszerbe tartoznak. A Kanadai Országos Könyvtár, a National Library Act (könyvtári törvény) rendelkezése alapján arra kötelez minden kanadai kiadót és szerzőt, hogy kiadásban megjelent művei két példányát a nemzeti könyvtár kötelezpéldány osztályára eljuttassa. Ezek a köteles példányok a nemzeti könyvtár gyűjteményében nyernek elhelyezést (ha idegen nyelvű, nemzetiségi munkák, egy-egy példányuk a többnyelvű, nemzetiségi gyűjteménybe is kerül), s az országos központi katalógusba való besorolásuk következtében elérhetővé válnak az országos és nemzetközi gépesített adatbázisok révén. Állományvédelmük is biztosított, kellő tárolás, környezetvédelmi (megfelelő hőmérséklet, világítás, párásság, polcokon való elhelyezés) és más szakmai szempontok betartásával.

A második és harmadik csoportba tartozó hungarika azonban korántsem olyan könnyen fellelhető és kezelhető anyag, mint a nyomtatásban megjelent könyvgyűjtemények. Azt is el kell ismerni, hogy a Kanadai Országos Levéltár és számos tartományi és városi múzeum és archívum magyarságismereti anyagot is tartalmaz. A *Canadian Studies on Hungarians* című bibliográfiám oldalakon keresztül osztályozza a levéltárak bennünket érintő anyagát. Ha azonban közelebbről megvizsgáljuk a megőrzött gyűjteményeket, feltűnik, hogy a szóban forgó dokumentumok rendszeres gyűjtéséről és az adatok nyilvánosságra hozataláról eddig még kevés hivatalos intézkedés történt. Következésképpen, a meglévő anyag, a szétszórtságban feltáratlanul heverő, hatalmas mennyiségű dokumentumok tömegéről kellő ismereteink sincsenek. Mielőtt e nemzetfontosságú történelmi-társadalmi okiratok az enyészet áldozatául esnének, bizottságot kellene létesítenünk hungarikumaink felmérésére és megőrzésére.

Levéltári bizottság létesítése

A hazai és kanadai hungarika-kutató társaságok létre kellene hozzanak egy szakbizottságot,

melynek hatáskörébe tartozna a forrásmunkák összeállítása, köztük a kanadai magyar szervezetek minervája és a kanadai magyar ki-kicsoda elkészítése, melyek elősegítenék a rendszeres kutatást. Ez a bizottság megírna egy kézikönyvet, amely meghatározná e hungarika gyűjtemény lényegét, s utat mutatna a történelmi dokumentumok feltárására, összegyűjtésére, rendszerezésére, elhelyezésére s hozzáférhetővé tételére. Ilyen szakirodalom már létezik otthon is, Kanadában is, csupán módszereiket kellene alkalmaznunk sajátos viszonyainkra.

Hungarika gyűjteményeink használhatósága alapvető fontosságú. A legjobb gyűjtemény sem ér semmit, ha rendszertelen, ha nem elérhető a kutatók számára. A nyomtatásban megjelent művek, mint már említettem, szerencsés helyzetben vannak. A Kanadai Nemzeti Könyvtár, havonként megjelenő *Canadiana* című katalógusában, s annak számítógépes adatbázisában, a DOBIS bibliográfiai hálózaton keresztül lekérdezhetővé teszi a besorolt munkák adatait szerte a világon. Nem mondhatjuk el ugyanezt a levéltári anyag fellelhetőségéről. A Kanadai Országos Levéltár még nem rendelkezik átfogó, számítógépes adatbázissal. S amíg ilyenre egyáltalán sor kerül, a levéltári anyag kutatása csupán hagyományos módszerek, az illető levéltárak helyi katalógusain keresztül lehetséges. Ez a módszer, a jelen technológia korszakában eléggé lassú és körülményes kutató eljárás.

Néhány megfontolandó javaslat

Mielőtt egy nemzeti levéltári adatbázis elkészül, tegyünk meg mindent a Kanada-szerte ezrével lévő hungarika dokumentumok megmentésére. A kanadai magyar kutatók és írók használják ki a nemzeti könyvtárak nyújtotta szolgáltatást Ottawában és Budapesten. A könyvtárosok munkáját nagyban megkönnyítik, ha megjelent művekben megadják a pontos könyvészeti adatokat (kiadók, helységneveik, évszámaik, sorozataik, oldalszámuk feltüntetésével), ha besorolják a korábban megjelent művek bibliográfiai adatait, s rövid önéletrajzi ismertetésüket. A diaszpórában, a fejlett kritikai és irodalomtörténeti módszerek hiányában ezek az adatok nagy fontossággal bírnak ismeretszolgálat és katalógizálás szempontjából. S őrizzük meg a nyomtatásban meg nem

jelent, a felekezetek, kultúrotthonok, társadalmi szervezetek raktárain levő, vagy privát lakásokban, padlásokon, pincékben porosodó-dohosodó dokumentumainkat.

Nemrégiben a kanadai nemzeti könyvtárban kiállítást rendeztek egy Kínában élő kis zsidó nemzetiségi csoport századokon át megőrzött levéltári anyagából. Ezt a kiállítást megismétlik számos más nemzeti könyvtárban szerte a vilá-

gon. Nagyon elgondolkoztató dolog ez. A mi számunk Kanadában eléri a 140 ezret. Egyéni és közösségi eredményeink az élet számos vonalán igazán példamutatóak. Egy kis gondossággal és igyekezettel megóvhatnók leszármazottainkat a sötétben való botorkálástól, a nyomainkat kutató igyekeztükben. Tartozunk ezzel nekik. Tartozunk ezzel magunknak.

Kanadai magyar bibliográfia

A magyarságbibliográfia Kanadában negyedszázados múltra tekint vissza. Angol és más nyelvű nemzeti összeállítások (*Canadiana*), s né-mely könyvészeti folyóirat (*Canadian Periodical Index*, *University of Toronto Quarterly*, *Canadian Ethnic Studies*) már korábban is, szórványosan helyet szorítottak magyar nyelvű kiadványoknak. A kimondottan magyar vonatkozású bibliográfia *Béky Halász Iván* füzetsorozatával indult meg az 1960-as évek elején, mely a Torontói Egyetem John Robarts Kutató Könyvtára magyar gyűjteményét sorolja rendszeres formába. A tucatnyi kompiláció egy-egy irodalmi és történelmi személységre (Ady E., Arany J., Kassák L., Kossuth L., Széchenyi I.), illetve történelmi tárgyra (történettudomány, felekezeti ismeretek, szociográfia) vonatkozó irodalom adatait gyűjtötte össze. Ugyancsak a torontói egyetem magyar tárgyú könyvtári gyűjteményére épül *Telek József* két kötetes összeállítása: *History of Hungary and Hungarians, 1848-1977*. A több mint tízezer hivatkozást tartalmazó munka felöleli a tárggyal kapcsolatos szakirodalmat a világ különböző nyelvein.

Az első komplex szakbibliográfia, a *Canadian Studies on Hungarians* (1987), e sorok írója szerkesztésében a magyar tárgyú kiadványok, monográfiák, tanulmányok, egyetemi disszertációk, recenziós és irodalmi alkotások adatait regisztrálja. A 30 címszó alatt közölt tárgyi csoportosítás kiterjed a hazai és kanadai magyarság történelmi, szociográfiai, bevándorlási, demográfiai, felekezeti, iskolaügyi adataira. Besorolja a kanadai archívumok magyar anyagát, s a kanadai magyar folyóiratok, újságok, egyesületi kiadványok listáját is.

Hasznos bibliográfiai forrást jelent még számos tudományos műben közzétett bibliográfia (Dreisziger, N.F.: *Struggle and Hope*, Bisztray, G.: *Hungarian-Canadian Literature*), s néhány, a kanadai többnyelvűségre vonatkozó szakbibliográfia (Miska: *Ethnic and Native Canadian Literature*), Young J.: *„Some Thoughts about the Present State of Bibliography”*).

Irodalom

- Miska, J.: „Hungarika forrásaink felmérése.” In. Kanadából szeretettel, 1989. pp. 108-119.
Miska, J.: „Kanadai magyar bibliográfia.” Ibid, 1989. pp. 48-50.